

„Šeimoje, kurioje vyrauja kritika ir nepakantumas, vaikas išmoks smerkti ir nesiskaityti su kitų nuomone. Jei jis susiduria su priešišku, išmoks kautis. Jei jis išjuokiamas, tampa drovus. Jei vaikas turi susigyventi su su gėda, jis išmoks jaustis kaltas. Jei vaikas jaučia tėvų pakantumą, jis pats tampa kantrus. Jei gauna pabrąšinimų – išmoks pasitikėjimo. Kai sulaukia pagyrimų, sužino ką reiškia branginti. Kai aplink jį vyrauja teisingumas, jis tampa sąžiningas. Kai sulaukia pritarimo – įgyja tikėjimo. O kai vaikas gyvena su pritarimu ir draugyste, jis sugeba rasti meilės pasaulyje”. /Dorothy Naulte/

SAVARANKIŠKUMO UGDYMAS

Klausimas apie savarankiškumo “dozę” būtina tam, kad vaikas teisingai vystytųsi kyla kiekvienoje šeimoje. Kurį laiką visus vaiko veiksmus seka vadovaujanti suaugusiojo ranka. Bet mažylis auga, ir kasmet tėvų įtaka darosi vis mažesnė. Žingsnis po žingsnio mažylis kaupia savą patirtį, atveria sau nerašytas elgesio normas, žodžiu formuojasi tikrasis savarankiškumas. Jei trimetį mes giriamo už sugebėjimą tvarkingai valgyti, rengtis be suaugusiojo pagalbos, praustis, tai teigiamai penkiamečio, šešiamečio charakteristikai to aiškiai neužtenka.

Psichologai skiria tris vaiko vystymosi savarankiško elgesio lygius:

1. Vaikas veikia sau įprastose sąlygose be suaugusiųjų priminimo ir pagalbos: pats susirenka po žaidimo kaladėles, pats susiruošia plautis rankas prieš valgį, nepalietas sako „ačiū“ ir „prašau“.
2. Vaikas teisingai elgiasi naujose, neįprastose, bet vienerūšėse situacijose. Pvz.: išmokęs po pasivaikščiojimo plauti batus, jis išvalys, be atskiro nurodymo, ir močiutės batus.
3. Vaiko įsisąmoninta taisyklė įgyja apibendrintą pobūdį ir galioja bet kokiomis sąlygomis. Pvz.: berniukas pats atnešė kėdę pas jus užsukusiai kaimynei ir pasiūlė sėstis, užleido vietą senutei autobuse, iš jūsų paėmė krepšį su produktais.

Kuo geriau vaikas įsisavina elgesio taisykles, tuo plačiau jas taiko gyvenime. Tačiau dažnai, mes gniuždom jo iniciatyvą draudimais. Vaikas siekiantis savarankiškumo girdi: „Kalnelis vaikų žaidimo aikštelėje tau per aukštas, nelipk ant jo“, „Neik į kiemą vienas, nes didesni vaikai tave nuskriaus“, „Tau per anksti imti į rankas plaktuką, padėk jį į vietą“ ir t.t. Panašios rūšies globa gniuždo bet kokia iniciatyvą. Dažnai tai atsitinka dėl aklos tėvų meilės ar bijantis nelaimingų atsitikimų, o kartais vaikas pakeičia tėvams (dažniausiai mamai) visas savos asmenybės raiškos galimybes.

Kas trukdo suaugti?

1. **Pernelyg didelis paklusnumas.** Jis atsiranda dėl per daug griežtų apribojimų ir nereikalingos kontrolės. Privalote panaikinti nors dalį draudimų ir nedaryti kliūčių vaiko saviraiškai.
2. **Bausmės baimė.** Auklėdami nenaudokite „bizūno ir meduolio“ metodo. Bausmė tik laikinai sustabdo netinkamą elgesį, bet nepašalina šio elgesio priežasties.
3. **Neprotingos tėvų prognozės.** „Tu liksi be piršto“ (berniukas bando atpjauti duonos riekę“, „Nelipk, nukrisi“, „Nekirpk, įsikirpsi“ „Nori, kad tave plėšikai prie namų pagrobtų?“ (mergaitė prašosi išleidžiama į kiemą pažaisti) ir pan. Tokios pastabos vaikų nieko neišmoko.
4. **Kaltės jausmas.** Jeigu vaikas nuolat girdi priekaištus: „Man gėda dėl tavęs“, „Kada pagaliau išmoksi gražiai valgyti?“, „Tu buvai negeras“.
5. **Aplinkinių nemeilė.** „Rytoj vaikų darželyje visiems papasakosiu, ką tu padarei“, „Kas su tavimi po viso šito draugaus?“ – dėl tokių frazių vaikas pradeda bijoti užsitraukti aplinkinių nemeilę.
6. **Manipuliacija meile.** „Jeigu mane myli, to nedaryk“, „Štai dabar aš tave myliu.“ – suaugusiųjų kalba tai vadinama emociniu šantažu.

7. **Tėvų nepasitikėjimas.** Reikia rizikuoti, leidžiant vaikams savarankiškai atlikti darbus. Pvz., padengti stalą, išplauti indus. Pasitikėjimas vaiku ugdo ne tik jo savarankiškumą, bet ir savigarbą.
8. **Nepasitikėjimas savo jėgomis.** Tikrai sėkmingi bandymai ir realūs pasiekimai padeda vaikui pajusti pasitikėjimą savimi.
9. **Tėvų nekantrumas.** Kai vaikas bando įtvirtinti save kaip asmenybę ir pats nori ką nors padaryti, jūs turite tikrai džiaugtis: jis vystosi, pasitikėdamas savimi. Leiskite jam viską daryti savaip.
10. **Tėvų gyvenimiškos nuostatos.** Jeigu labiau už viską vertinate tvarką, ramybę ir tylą namuose, jūs greičiausiai paskubėjote pasigimdyti vaiką...

Emocinio ir intelektualinio vaiko augimo stimuliavimo esmė – tai tėvų elgesys: ką jūs darote ir ko ne, kaip barate, kaip skatinate ir kaip rodote švelnumą.

Taigi, apie ką šis eilėraštis?

Visi moko Šimtakoji žygiuoti

Kas ten trepsi ne į koją?
Kairę, dešinę – klausyk.
Šimtakojis atžygiuoja –
Kyla dulkių debesys.

- Neteisingai, neteisingai, -
Moko paukščiai ir vabzdžiai.
- Tu žygiuoji netvarkingai
Ir labai neatidžiai.

- Iš pradžių pakelk septintą
Koją – pirmą, trečią, penktą,
Saugok trisdešimt devintą -
Nuo šeštos tau batas krenta.

- Kas gi taip lėtai žygiuoja,
Kas gi žygy uogas renka.
Kelk aukščiau dešimtą koją,
Koją, koją, o ne ranką.

Šimtakojis susigėdo,
Ėmė painiotis, suklupo,
Ir ant žemės atsisėdo,
Nukabinęs storą lūpą.

L. Degėsys,
Žvėrynas. V., Džiugas, 1998, p. 33.